

WOORD VAN WELKOM
JOM HASJOA HERDENKING, DIJKSYNAGOGE, 11 april 2018

Op dinsdag 27 maart jl. sprak hier voormalig plaatsgenoot Bart Wallet, thans historicus te Amsterdam. In zijn verhaal beschreef hij – aan de hand van een aantal gebeurtenissen – chronologisch de ontwikkeling van de identiteit en het karakter van de Nederlands joodse bevolking sinds de Tweede Wereldoorlog. Een oorlog die dramatisch had huisgehouden onder de joodse bevolking van ons land.

Voor de oorlog was het nog ondenkbaar geweest dat traditioneel Jodendom en zionisme samen gingen. Na de oorlog wijzigde dit aanvankelijk aarzelend, maar ten slotte met overtuiging. Dat kwam niet zozeer door oprichting van de staat Israël in 1948, zoals u wellicht zou denken. Het kwam doordat de geschiedenis van de joden in Nederland in én na de Tweede oorlog velen van hen tot de overtuiging had gebracht dat er voor hen in Nederland eigenlijk geen toekomst meer was. Het vertrouwen in Nederland veilig te zijn was en bleef zodanig verstoord dat het nog generaties lang zou nadreunen.

Aan het onbeschaafde karakter van de brute en massale moord op de joden kan ik geen woorden geven die de impact ervan voldoende omschrijven. Zelfs wanneer ik alle onbeschaafde woorden die ik maar kan bedenken hiervoor gebruik, schieten deze woorden voor mijn gevoel nog tekort.

Terecht zijn er na de oorlog mensen geëerd voor hun heldhaftig optreden, maar ten onrechte werden hen die wezen op het niet afrekenen met hen die medeschuldig waren, als stoorzenders bij de wederopbouw beschouwd. Daarin kwam pas verandering nadat het proces tegen de oorlogsmisdadiger Eichman in 1961 via de televisie in de huiskamers kwam. De joodse filosofe Hannah Arendt omschreef Eichman destijds als een bureaucraat die zijn taken zonder nadenken uitvoerde. Ik zou dit omschrijven als de monsterlijkheid van het kwaad, zij omschreef dit als de banaliteit van het kwaad.

Tijdens de oorlog waren ca. 4.000 joodse kinderen bij pleegouders ondergebracht. Van de helft van hen kwamen de ouders niet terug, zij waren vermoord. Van de andere helft heeft naaste familie in veel gevallen een ingewikkelde juridische strijd moeten voeren om hen naar de eigen familie terug te krijgen. Een strijd die men in 500 van deze gevallen zelfs verloor *‘omdat het beter voor deze kinderen zou zijn niet weer onthecht te raken’*. Soms gingen er voor hen meerdere generaties over heen voordat zij zelfs wisten wie ze waren of terugkeerde naar de joodse identiteit van hun ouders en grootouders.

Voor wat betreft de ontwikkeling van het Jodendom in Nederland na de oorlog bleek de synagoge in toenemende mate een plek van herinnering te worden. Op onze bescheiden wijze willen wij daar ook aan bijdragen. Graag heet ik u genodigden, vrienden en belangstellenden van harte welkom. Met name noem ik hier burgemeester Van Hemmen van Sliedrecht, burgemeester Heikoop van Hardinxveld-Giessendam, vertegenwoordigers van het 4 en 5 mei Comité Sliedrecht en bestuurders van de stichting struikelstenen uit de regio.

Wij zijn hier samengekomen in een poging op passende wijze de Sjoa te herdenken, maar ook in een poging de Sjoa een gezicht te geven door naar een individueel verhaal te luisteren. Daarom heet ik in het bijzonder welkom Bertie Rodrigues uit Dordrecht. Bertie, hartstikke fijn dat je in staat én bereid bent om jouw verhaal hier voor ons te doen! Aan jou het woord.

Ronald Kitsz

Vandaag herdenken we de Shoah. Shoah betekent Catastrofe!

Nog even en dan zullen onze stemmen verstommen. Dan leeft er niemand meer, die uit de eerste hand kan vertellen over de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog.

Het is onze taak de ontzetting levend te houden, de slachtoffers van toen zijn nog steeds slachtoffers. Natuurlijk zijn de vele doden slachtoffers, maar degene die achterbleven nog veel meer!

Het zou verraad aan hen zijn, hen niet te herdenken. De joodse medemens wordt dan opnieuw vermoord. Men zegt: de tijd heelt alle wonden maar, dat is niet waar. Ik ben een slachtoffer, maar mijn kinderen en kleinkinderen zijn dat ook.

Ook zij betalen de prijs voor dat gruwelijke verleden.

Ik ben geboren in 1941 in een liberaal joods gezin. Toen ik 1 jaar oud was werden mijn ouders, mijn twee broertjes en ik opgepakt bij een razzia in Amsterdam.

Vanaf de zomer van 1942 werden joden bijeengebracht in de Hollandse Schouwburg aan de Plantage Middellaan.

Omdat de Schouwburg erg vol was werden kinderen tot 13 jaar ondergebracht in een bestaande crèche aan de overkant van de straat.

Vlak onder de ogen van de Duitse wachtposten slaagden verzetsmensen (hele jong mensen vaak, van 16-17 jaar oud) erin om 600 kinderen administratief en fysiek te laten verdwijnen.

Deze kinderen werden met toestemming van hun ouders de crèche uitgesmokkeld en ondergebracht in pleeggezinnen elders in het land.

Stel je eens voor dat je als klein kind met wildvreemde mensen meemoet. Hoe dapper en wanhopig moeten de ouders zijn geweest om hun kleine kinderen mee te geven aan wildvreemden.

Ik kreeg een andere naam, een naam die niet bij mij hoorde. Ik kwam in Friesland terecht. Via een artsenechtpaar werd er een onderduikadres voor mij gezocht. De doktersvrouw zei tegen mijn pleegouders: denk erom, bewaar haar kleertjes, want als de ouders terugkomen is het kind waarschijnlijk zo veranderd, dat ze niet herkend wordt. De ouders zullen de kleertjes wel herkennen!

Mijn ouders kwamen niet terug, mijn hele grote familie bestond na de oorlog niet meer. Ik ben samen met een broertje en een broer van mijn vader, die op tijd gevlucht was naar Zwitserland overgebleven. Mijn broer kwam na de oorlog in een kindertehuis terecht, ik bleef tot mijn 16de in mijn pleeggezin wonen. Daarna ging ik voor mij zelf zorgen en geleidelijk aan durfde ik er ook voor uit te komen dat ik joods was.

Dat joods zijn bestond toen eigenlijk alleen uit een gevoel en de wetenschap, dat ik een andere geschiedenis had dan de mensen om mij heen.

Ik vertel jullie over een legende; na de oorlog ging een rabbi op zoek naar de joodse weeskinderen, die ondergebracht waren bij pleeggezinnen. De herinnering aan hun oorsprong waren ze helemaal kwijt. Ze waren geïntegreerd in een heel andere omgeving met een andere cultuur en religie.

Tot de rabbi begon te zingen. Hij zong in het hebreuws een lied : **Shema Shema Israel.**

De kinderen die baby's en peuters waren, toen ze naar hun pleeggezinnen werden gebracht, sloegen instinctief hun handjes voor de ogen. Een gebaar van eerbied voor de eeuwige en een herkenning!

Mij is dat zelfde overkomen. Op veel latere leeftijd deed ik mee aan een cursus en een van de opdrachten was om met een klein groepje iets aan te bieden aan de rest van de studenten. Een Turkse joodse arts danste de Hora en door de muziek en de bewegingen kwamen er allerlei herinneringen terug .

Vanaf dat moment ben ik daadwerkelijk gaan zoeken naar mijn oorsprong, dat was soms heel pijnlijk maar ook heel verhelderend.

Er zijn perioden geweest dat ik heel boos ben geweest op de gang van zaken vlak na de oorlog. De oom, die de oorlog overleefde, wilde mij en mijn broer graag opnemen in zijn gezin. Daar zijn ettelijke rechtszaken over gevoerd die mijn oom verloor.

De, over het algemeen ,Christelijke rechters, beslisten dat het voor mij beter zou zijn, om te blijven in het pleeggezin dat mij had opgenomen tijdens de oorlog.

Dat betekende voor mij dat mijn zoektocht naar mijn eigen identiteit, joods zijn en religie, pas laat begon. De verbinding met het verleden is nu wel altijd aanwezig.

We zijn hier bij elkaar om te delen, te delen in het verhaal van de Holocaust.

Om alle miljoenen slachtoffers te herdenken: ze hebben bestaan, ze hebben geleefd, we denken aan hen.

Bertie Rodrigues

TOESPRAAKJE OP JOM HASJOA, DIJKSYNAGOGES, 11 april 2018

Het was de nazipropaganda die de joden op systematische en geraffineerde wijze demoniseerde en dehumaniseerde. Zij zouden de oorzaak zijn van alle maatschappelijke en economische problemen van de politiek én van alle individuele financiële zorgen en sociale problemen van de man in de straat. Vervolgens werden hen systematisch hun rechten ontnomen, werden ze geïsoleerd om daarna in grote getale te worden gedeporteerd om ten slotte industrieel te worden vernietigd.

In een klimaat waarin de joden met geweld het etiket van zondebok opgeplakt was, riep dat relatief weinig verzet op. Zelfs toen de verhalen van deze industriële vernietiging in het westen bekend werden, was er nauwelijks verontwaardiging, althans nauwelijks verzet van enige betekenis. Want gunst zo monsterlijk of zo banaal kon het toch niet zijn? De statistieken van het lot van de Nederlandse joden waren echter anders, immers onvoorstelbaar slecht!

Wij zijn hier bijeen om hun lot te herdenken. Meer in het bijzonder van hen die hier gewoond hebben, al dan niet legaal. Die allemaal een naam én een gezicht hadden, maar van de meesten van hen is dat gezicht niet meer bekend is, zelfs nauwelijks iets uit de levens die vroegtijdig bruut beëindigd zijn. Om enig idee te krijgen van de impact ervan zijn wij Bertie erkentelijk voor haar verhaal, een verhaal dat invulling en een gezicht geeft aan de Sjoa. Dat een beetje helpt de impact van het persoonlijk leed te begrijpen.

We zijn hier niet bij elkaar om u een schuldgevoel te geven over wat in het verleden gebeurd is en waaraan u geen deel heeft gehad. Wij zijn hier wel om een beroep op u te doen voor vandaag en morgen.

Heden ten dage leeft het antisemitisme nog steeds. Sterker nog, het *leek* wel enige decennia uit het publieke debat verdwenen te zijn, met de opkomst van de social media blijkt het nog springlevend te zijn, het is zelfs in alle hevigheid teruggekeerd en dat is zorgwekkend. Persoonlijk vind ik de islamisering van het antisemitisme griezelig, temeer omdat het niet om kleine groepen in onze samenleving gaat. Door grote groepen onder hen worden de joden, eigenlijk even geraffineerd als destijds door de nazi's, systematisch en consequent tot zondebok verklaard.

Elma Drayer, Nederlands schrijfster en columnist, schreef recentelijk dat de grens tussen een enthousiaste anti-Israël houding en een enthousiast antisemitisme dun is. Ik zou nog wel een stapje verder willen gaan. Er zijn geluiden, ik kom dat ook in discussies tegen, dat wie het bestaansrecht van de staat Israël verdedigt lijdt aan een pathologische liefde voor het joodse volk. Of: wie zich tegen het antisemitisme keert en Israël niet als een historische vergissing ziet, wel onder één hoedje zal spelen met de joden. Ik vind dat geen argument en een gevaarlijk sentiment. Afgezien van mijn privé opvatting over het recht van de staat Israël op veilige en verdedigbare grenzen kan toch geen weldenkend mens in de opvatting over wat zo'n 4000 km hier vandaan gebeurd, een rechtvaardiging zien voor een onheuse bejegening van Nederlanders die toevallig joods zijn. Ik kan dat niet anders dan als puur antisemitisme zien, verhuuld in een jas van antizionisme.

Daar kan dan wel tegenover gezet worden dat wie zich niet solidair toont met de Palestijnse zaak een blinde volger van zionisten is, maar gunst dat is Hamas en dat is de Palestijnse Autoriteit dan ook, want die komen helemaal niet op voor de Palestijnse burger in de straat.

Maar laat ik bij huis blijven, in ons land. De Hollandsche Schouwburg waar Bertie over sprak, is nu een Joods monument aan de Plantage Middenlaan te Amsterdam. Tussen 1893 en 1942 was het echter een gewoon theater. In 1941 werd de naam van het theater op last van de bezetter gewijzigd in 'Joodsche Schouwburg' en mochten er alleen nog Joodse musici en artiesten optreden voor uitsluitend een Joods publiek. Tot in 1943 werd de schouwburg, gelegen in het hart van de oude Amsterdamse Jodenbuurt, door de Duitsers gebruikt als verzamel-, c.q. deportatieplaats.

Van daaruit werden de joden op transport gesteld naar Westerbork en Vught en vandaar naar de concentratiekampen in het Oosten. Bertie was één van de kinderen die men uit de Hollandsche Schouwburg heeft gered. Zij heeft de Sjoa overleefd maar – zoals ze zojuist vertelde – heeft de Sjoa in ook haar familie een enorm gat geslagen. Ik moet toegeven niet te kunnen bevatten, laat staan te verwoorden wat dit voor haar betekend heeft en nog altijd voor haar betekent. Ik kan slechts woorden geven aan wat haar verhaal bij mij voor gevoelens oproept. Een gevoel dat zij wel uit de oorlog is gekomen, maar de oorlog in haar nooit is beëindigd. Een misschien wel heel ingewikkeld gevoel van waarom zij wel en velen anderen het niet overleefd hebben. En, zo stel ik mij voor, een hartstochtelijk gevoel van gemis van wie ze niet of nauwelijks heeft gekend, maar wat wel haar familie, haar identiteit, haar DNA was. Desondanks weet ik van Bertie dat ze zeer beslist wel wat van haar leven gemaakt heeft en dat verdient respect.

Ik sprak mij zorgen uit over het antisemitisme dat vele verschijningsvormen heeft, een veelkoppig monster. Dat varieert van de bijna onnozel te noemen vraag aan joden en critici van het antisemitisme zich vandaag de dag toch maar een beetje gedeisd te houden tot openlijk antisemitisme met alle daarbij behorende verwensingen en bedreigingen. Ik geloof dat Nederland een tolerante samenleving is waarin plaats is voor allerlei politieke opvattingen en levensovertuigingen. En ik wil dat ook geloven. Ik geloof echter ook dat wanneer intolerantie getolereerd wordt, dit het begin van het einde van een samenleving waarin de Nederlanders die joods geen volwaardig Nederlander meer kunnen zijn.

Wanneer:

- degenen die intolerantie – waar antisemitisme in al haar gradaties een vorm van is – aan de kaak stellen te horen krijgen dat men zich maar beter gedeisd kan houden;
- de demoniserende schreeuwer onder het mom van vrijheid van geloof en meningsuiting, wat echter misbruik ervan is, vrijelijk zijn gang kan gaan;
- en de criticus ten slotte maar moet zien hoe deze zich redt,

is er iets fundamenteels mis in onze samenleving. Hier en nu hebben wij een belangrijke verantwoordelijkheid. Tegenover elkaar en tegenover de Eeuwige, over onze gedachten en over onze opvattingen, over ons spreken, maar ook over ons zwijgen. Over de menselijke waardigheid, en de keuzes die wij maken om ons geweten al dan niet te laten functioneren zoals het bedoeld is.

Bertie bedankt dat jij je verhaal met ons wilde delen. U bedankt dat u dit wilde aanhoren Mijn oproep is altijd met een gepast vertrouwen naar de wereld om ons heen, maar ook naar onszelf te blijven kijken.

Ronald Kitsz